

ДАНЪЧНО-ОСИГУРИТЕЛНАТА СИСТЕМА И ПЕРСПЕКТИВИТЕ ЗА РАЗВИТИЕТО НА НАУКАТА, ИНОВАЦИИТЕ И ТЕХНОЛОГИИТЕ

Доц. д-р Иван Костов, ЦАУР

Слайд 2. и Слайд 3.

Първият въпрос, на който търсим отговора е влиза ли в множеството на фискалните цели развитието на науката, иновациите и технологиите?

Отговорът е положителен. Сред класическите фискални цели от т. 1. могат да бъдат изведени такива, които имат пряко или косвено отношение към развитието на науката, иновациите и технологиите:

- „Събиране на приходи, за да могат публичните институции да изпълняват възложените им по закон, необходими и полезни за обществото и за неговото развитие, функции и да разплащат направените за това общи разходи“ може да се прочете като „Достатъчно приходи, за да може държавата да развива образоването, науката и да подпомага въвеждането на нови технологии“;
- „Увеличаването на общото благосъстояние чрез намаляване на неравенството, бедността и даване на шанс на всеки“ може да се фокусира до „Намаляването на неравенството и даване на шанс на всеки“, които са пряко свързани с повишаване на креативността и професионализма на трудоспособните лица;
- „Ограничаване или стимулиране на конкретни модели потребление и сделки“ може да се конкретизира като „Стимулиране на инвестициите в иновации и технологии“.

Слайдове 4.– 8. Опит за класическа реформа на българската ДОС бе осъществен в периода 1998-2000, когато се създадоха или промениха основните елементи и тарифи на данъците и осигурителните вноски и се установиха ключови структурни съотношения между тях.

Данъчната система бе радикално променена в периода 2004-2008 от правителственото мнозинство на БСП, НДСВ и ДПС на С. Станишев, като промяната започна още по времето на управлението на НДСВ и ДПС на С. Сакскобургготски. Следва да се посочат три ключови елемента, за да се влезе в контекста на тази промяна на ДОС:

- Реформите от 1997-2001 и конкретно възстановяването на собствеността върху земеделските и горските земи, реституцията, и приватизацията, създадоха пазарите на недвижима собственост, на земята и на капитала; за наемни, рентни и арендни сделки, като основа за инвестиционна активност; това постави начало на период от 10-годишен растеж;
- Приемането на България в НАТО, последвано от очакванията за членство на страната в ЕС, допълнително ускори инвестиционната активност и породиха управленска еуфория;
- Разду се спекулативен инвестиционен балон (2004-2008), възприет от управляващите като устойчив икономически растеж.

Дълбоките различия в идеите, ценностите и интересите на управляващите преди и след 2001, разбира се, и разликата в контекста в 1997-1998 в сравнение с този през 2004-2005, обусловиха напълно друг вид на данъците и осигуровките в края на 2008. Това може да се проследи при сравнение на основните ставки/тарифи на данъците и осигурителните вноски:

Слайд 9. Показва, какви промени в структурата на данъчните приходи причиняват първата и втората реформа на ДОС в годините 1998-2009.

Слайд 10. Показва най-съществените различия в структурата на данъчно-осигурителните приходи. В две изречения: 1) Намаляването на относителният дял на

преките данъци и на осигурителните вноски е следствие от снижаване на данъчната и осигурителната тежести. 2) Увеличаването на относителния дял на косвените данъци се дължи на повишаването на акцизите и оттам на общата тежест на косвените данъци при неизменен ДДС. Една от най-важните последици е, че социално-осигурителните вноски покриват в 2009 по-малко от половината от разходите на ДОО. Това доведе до нарастване на процента на изплатените от Държавния Бюджет (ДБ) общи субсидии за покриване на дефицита на фонд „Пенсии“ на ДОО; в 2001 той е 15.6%, а в 2009 е 58.5%.

Слайд 11. и Слайд 12. Показват, каква би била разликата в приходите на ДООС, ако бяха запазени данъчно-осигурителните тежести от 2001 за целия период до сега. Така се илюстрират преотстъпените приходи на данъчно задължените лица в динамика след 2008. Общият размер на преотстъпените приходи от 2008 досега е 32 111.8 млн. лева; по ЗОДФЛ 4 806.9 млн. лева, по ЗКПО 8 728.3 млн. лева. и от осигурителни вноски 18 577.0. Само за 2015 от осигурителни вноски са 2 934.9, от облагането на доходите на физическите лица са 779.8 и от корпоративното подоходно облагане – 899.1 млн. лева или общо 4 613.8 млн. лева. Това са 18.6% от всичките данъчни и осигурителни приходи по КФП. Ако тези приходи бяха събрани със ставките от 2001 техният относителен дял в БВП щеше да бъде не 28.0%, а 33.3%. И те щяха да останат отново значително под средните 40% за страните от ЕС 18.

Слайд 13. Анализът на ефикасността на ДООС след промените от 2003-2008 по отношение на запазването на макроикономическите баланси на страната показва, че в 3 години е допуснат прекомерен бюджетен дефицит - в 2010, 2014 и 2015, нарастване на публичния дълг и наблюдение от ЕК по процедурата за прекомерни макроикономически дисбаланси, започната в 2015 след преглед върху 2014 и продължена през 2017 след преглед върху 2016;

Слайд 14. И Слайд 15. Анализът на ефикасността на ДООС след промените от 2003-2008 показва, че приходите не гарантират възможности на държавата да развива образованието, като основен фактор за повишаване качествата на човешкия капитал. Пред-пред-последно място по успех на българските ученици в ЕС 28 в тестовете на PISA; частно инвестиране на образование в добавка към публичното в размер на 1/6 от него; стръмно, и изпреварващо намаляване на завършилите професионални училища; висшите училища публични и частни не подготвят конкурентоспособни бакалаври и магистри.

Слайд 16. Анализът на ефикасността на ДООС след промените от 2003-2008 показва, че те не стимулират капиталобразуването. Като изключим от публичните инвестиции помощите от ЕС, за да придобием представа за отделяните от ДБ инвестиции ще видим, че те заедно с бруто капиталобразуване в страната стагнират под нивото от 2008.

Слайд 17. Когато се фокусираме върху финансирането на НИРД, виждаме, че вътрешните източници на това финансиране надминават нивото от 2009, чак в 2015. Това е свидетелство, че българската икономика не излиза от рецесията в 2014 благодарение на публични инвестиции и нараснало общо капиталобразуване, не и благодарение на иновации и нови технологии, а най-вероятно на общата европейска конюнктура и със сигурност поради спадналите, през късната есен на 2014, цени на енергоресурсите.

Слайд 18 показва, къде преобладаващо са отишли бюджетните разходи. Първо, за социално осигуряване, подпомагане и грижи държавата разходва в 2015 40% от общо разходите на КФП. Сравнено с публичните разходи за капиталобразуване това е над 2 пъти повече. Второ поради това, че социално-осигурителните вноски не достигат, основно за фонд „Пенсии“ бюджетът е трансферирал в консолидирания бюджет на ДОО 45.6% от общите разходи на НОИ. Трето, трансферът от консолидирания бюджет

за ДОО (5849.6) е 84.8% от разходите за капиталобразуване и за прираст на държавния резерв (6899.7). Тази основна причина за високите социални разходи на държавата се дължи на структурата на ДООС. Тази структура причинява огромен по мащабите си преразпределителен процес на финансиране на непривични за бюджета субсидии за ДОО със средства събрани от косвените данъци.

Тук е мястото да напомня определението – „данък е задължително по закон, но не санкциониращо прехвърляне на ресурси от частния към публичния сектор без срещу него да се получава конкретна услуга/сегашна или бъдеща полза“. Социално-осигурителните вноски не отговарят на това определение, защото от тях осигурените лица получават отложена във времето или текуща полза, а работодателят - застраховки от рискове в трудовия процес.

Слайд 19. Показва, че посочената по-горе социална ориентация на бюджетната политика е неуспешна. Неравенството в България измерено с коефициента на Джини след 2009 има тенденция да нараства - на второ място е в ЕС 28. Както се вижда на първо място сме по риск от бедност и социално изключване в ЕС 28. Въпреки икономическия растеж се наблюдава нарастване на процента на застрашените между 2014 и 2015. Това е следствие на действието на плоския данък. България е единствената страна в ЕС, която облага минималните доходи.

Графиките показват, че децата от бедните семейства не получават шанс за равен старт в училище и след това в живота. Те остават в капана на бедността и социалното изключване и подготвят този капан за своите деца. Тук се коренят причините за влошаване на професионалната подготовка и креативността на човешкия капитал и оттам за възпрепятстване на развитието на технологиите и иновациите.

Слайд 20. Илюстрира закостенялата фискална политика за насърчаване на иновациите и въвеждането на нови технологии. Тук следва да свържем два аспекта: Първият е амортизационната политика, която след облекченията за компютрите, периферните устройства, софтуера и автомобилите остава непроменена досега - не е разрешена ускорена амортизация, която е един от на-силните фокусирани стимули за въвеждане на нови технологии. Вторият е, че вместо да се намали данъчната тежест върху реинвестираната печалба и да се увеличи облагането на дивидента, ЗКПО в 2008 въведе единна ставка върху печалбата и 5% -то облагане на дивидента за физическите лица. Така намали стимулите за капитализиране на печалбата чрез инвестиране в иновации и нови технологии.

Слайд 21. Систематизира причините за ниската ефикасност на ДООС.

Слайд 22. и Слайд 23. Показват заключенията от анализа.

Слайд 24. Завършва представянето с опит за конкретизация на фискалните цели, така че да се създадат стимули за развитие на науката, иновациите и технологиите у нас.